

2008 kavşağında Türkiye

10/08/2008

80'lerden beri dünyaya ve Türkiye'ye hakim olan neoliberal ortam, hangi konuların tartışılabilir hangilerinin tartışılmaz olduğuna getirilen tanımlarla ilgili. Ekonomiye atfedilen doğallık bu alana devletin yapabileceği müdahaleyi tartışma dışına alırken, siyasete örgütlü müdahale imkanını da kısıtlıyor

[AYŞE BUĞRA](#)

Son zamanlarda aklıma sık sık tek parti döneminin sosyalist düşünürü Kerim Sadi'nin "Zavallı Marx, sınıfsız bir toplumda bile ne çok düşmanı var" deyişi geliyor. Sol muhalefet yokluğunun ciddi bir biçimde kendisini hissettirdiği bugünlerde, gene sol dışından solla uğraşmak pek moda, ama kendini Marx düşmanlığı yapmaktan çok sola nasihat etmek şeklinde gösteriyor. Bu nasihatler, solun AKP'nin hangi icraatına ne kadar heyecanla sahip çıkması gerektiğinden, ülkenin Müslüman çoğunluğuyla kucaklaşmak için mutlaka türbana özgürlük mücadelesine katılması şartına kadar uzanabiliyor. Bu ortamda, iktisat politikaları ve bölüşüm mekanizmaları, sosyal hakların hayata geçebilmesi için devlete düşen görevler, örgütlü kesimlerin siyasi karar süreçlerine katılma koşulları gibi konularla ilgilenen solcuların dediklerini dinlemeye kimse pek meraklı görünmüyor.

Aslında bu durum çok şaşırtıcı değil. 1980'lerden beri dünyaya ve Türkiye'ye hakim olan neoliberal ortam, hangi konuların tartışılabilir, hangilerinin tartışılmaz olduğuna getirilen tanımlarla da ilgili. Ekonomiye atfedilen doğallık bu alana devletin yapabileceği müdahaleyi tartışma dışına alırken, siyasete örgütlü müdahale imkanını da epeyce kısıtlamış oluyor. Kerim Sadi'nin yazdığı günlerde "sınıfsız, imtiyazsız kaynaşmış bir kitleyiz" sloganın yansıttığı siyasetin alanını daraltma eğilimi, sınıf analizinin, özellikle "Cumhuriyetçi elit" in laiklikle ilgili kaygılarını eleştirmek için içeriği iyice boşaltılarak kullanıldığı bugün yeniden ortaya çıkıyor. Bu noktada sol, konu tercihi yapamayacak hale gelmek ve kendi dilini kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor.

Bunun kırılması için, herhalde, yasak alanlara girmek ve o alanlarda tartışmaya başlamak gerekiyor. Ankara kökenli Bağımsız Sosyal Bilimciler grubunun çalışmaları ve yeni yayınlanan "2008 Kavşığında Türkiye: Siyaset, İktisat ve Toplum" başlıklı raporu, bu açıdan önemli. Rapor, özellikle AKP iktidarı döneminde uygulanan iktisat politikalarının ve sosyal politikaların alternatifsiz oldukları görüşünü, dünyadaki güncel gelişmeler ışığında eleştiriyor. Bu bağlamda, dünya ekonomisinin bugün karşı karşıya olduğu sorunların, serbest piyasaya duyulan tartışmasız inancı sarsan ve gelişmiş ekonomilerde mali politikaların ve para politikalarının yeni bir anlayışıyla ele alınmasına yol açan bir nitelik taşıdığı savunuluyor. Bütün dünyada korumacı eğilimlerin güçlenmesi ve devletin ekonomideki rolünün artması beklenen bir döneme girilirken, Türkiye'deki politik tercihlerin yeniden değerlendirilmesi, eleştirel bir tartışma zemini oluşturmak açısından gerçekten önemli. Mesele kendini solda görenlerin, aralarındaki yaklaşım farklarının ötesinde, bu zeminde tartışmaya razı olup olmayacakları.

Bu yazı kapsamında raporun bütün yönleriyle tartışılması imkansız. Ben özellikle üç noktaya değinmek istiyorum. Bunlardan biri, dış ilişkilerle, özellikle Türkiye- AB ilişkileriyle ilgili. Rapor, ulusal bir kalkınma politikasının gerekliliğine, giderek bütün siyasi süreçlerde bağımsız bir çizgi izlenmesi gerektiğine duyulan inançla biçimlenmiş. Dış ilişkilerin ülkede yaşayanların çıkarlarını gözetilen bir siyasi çizgi izlenmesini engellemesi, gerçekten, yalnız ekonomik açıdan değil siyasi açıdan da sakıncalı bir şey. İnsanların taleplerini seçtikleri yöneticilere duyuramamaları, onların günlük yaşamlarını yakından etkileyen kararların seslerini duyuramayacakları merciler tarafından alınması, önemsiz bir sorun değil.

Nitekim, Avrupa Anayasası'nın Hollanda ve Fransa'daki referandumlarda reddedilmesinin gerisinde yatan da, bu bağlamda ortaya çıkan, edinilmiş hakları kaybetme tehlikesiyle ilgili kaygıdır. Ama Bağımsız Sosyal Bilimciler'in Türkiye'nin AB üyeliği konusundaki olumsuz tavırları, tam da bu doğrultuda biçimlenmiyor. Onların karşı çıkışının bir nedeni, "zaten bizi almayacaklar" diye özetlenebilecek bir değerlendirmeye bağlanıyor. Başka bir yanıyla, rapordaki AB karşıtlığının, toplumdaki farklı çıkarları dikkate alan bir sınıf analizinden çok, homojen bir biçimde ele alınan bir ulusal çıkar anlayışını içerdiği söylenebilir. Bu noktada şu sorular önem kazanıyor: AB'yle ilişkiler, Türkiye'de hâlâ askeri rejim mevzuatıyla kısıtlanmış sendikal hakları nasıl etkiler? Bu ilişkiler, Avrupa sendikalarıyla Türk sendikaları arasındaki dayanışmayı güçlendirir mi güçlendirmez mi? Hâlâ yaygın olan çocuk işçiliği, iş sağlığı ve güvencesi konularındaki korkunç durum, kadınların özellikle kültürel nedenlerle ekonomik hayat dışında kalmaları gibi sorunlar, AB'yle ilişkiler bağlamında ağırlaşır mı, yoksa çözüme kavuşma olanakları artar mı? Eğer bu sorulara vereceğimiz cevaplar olumlu bir yöne işaret ediyorsa, o zaman, ezilenlerin çıkarlarını dikkate alması gereken sol bir yaklaşımın, "nasıl olsa bizi almazlar" inancının ötesinde, AB'yle ilişkilerin bu olumlu sonuçlara yol açacak şekilde evrilmesine uğraşması gerekmez mi? Burada önemli olan, bu sorulara verilen kategorik "evet" veya "hayır" cevapları değil, soruların ciddiye alınıp alınmayacakları.

Hizmet ve sanayi

Raporda, alternatif politika önerileri, uygulamaya yönelik eleştirilerden epeyce daha az yer tutuyor. Ama, sanayi politikalarıyla ilgili olarak, "toplumsal ve bireysel temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik, yurtiçi talep ağırlıklı bir kaynak tahsisi modeli"nden söz ediliyor (s.189). Bununla birlikte, raporun başka bölümlerindeki verilerin de gösterdiği gibi, karşılanmayan toplumsal ve bireysel ihtiyaçların büyük bölümünün hizmet sektörünün karşılayacağı ihtiyaçlar olduğu, eğitim, sağlık ve genel olarak sosyal hizmetler alanında pek çok gerçek ihtiyaç olduğu da açık. Hem bu ihtiyaçların karşılanması açısından hem de belirli bir gelişmişlik düzeyindeki bütün ülkeler gibi Türkiye'de de giderek önem kazanan hizmet sektörünün talep ve istihdam yaratma potansiyelini dikkate alarak, sanayi sektörüne verilen ağırlığın biraz sorgulanması gerektiğini düşünüyorum. Sanayi politikaları önemli. Ancak, ulusal sanayinin gelişmesine odaklı bir yaklaşımın, hem insan ihtiyaçları, hem raporda pek üzerinde durulmayan çevre sorunları hem de genel olarak yaşam kalitesi açısından eleştirilebilir olduğunu da gözden kaçırmamak gerekiyor.

Tartışılması gerektiğini düşündüğün üçüncü nokta, sosyal güvenlik reformu ve genel sağlık sigortası yasasıyla ilgili. Rapor, bu alanlardaki uygulamaların içerdiği sosyal hak kısıtlamalarını, neoliberal yaklaşımın yansımaları olarak, çok kapsamlı bir biçimde ele alıyor ve çok yararlı değerlendirmelere yer veriyor. Ama ortada şöyle bir muğlaklık var: Bu politikaların uygulamaya girmesinden önceki dönemin sosyal güvenlik sistemi iyi bir sistem miydi? Sağlık sigortası kapsamında olmayanların sayısı, hele Yeşil Kart'ın uygulamaya girdiği 1990'lardan önce, daha mı azdı daha mı çoktu? Raporda AKP'nin "fırsatçı" bir

yaklaşımın kapsamını artırdığı söylenen sosyal emeklilik uygulaması, formel sosyal güvenlik haklarından yoksun olanlar açısından iyi bir uygulama mıdır, kötü bir uygulama mıdır? Asıl önemlisi, değişmesi gereken şey, neoliberal dönem öncesinde de sonrasında da geçerli olan, prim ödemelerine dayanan sağlık ve emeklilik sistemi değil midir? Bunun yerine, vergilerle finanse edilen ve vatandaşlık haklarına dayanan bir sistem gelmesi gerekmez mi? Ben şahsen raporu yazanların bu son soruya olumlu cevap vereceklerini düşünüyorum. Bunun net bir biçimde ifade edilmemesini ise, neoliberal politikaları ve bu bağlamda AKP'nin icraatını eleştirme hedefine odaklanılmış olmasının, uygulanabilir alternatifler üretme gayretini geriplanda bırakmış olmasına bağlıyorum. Solun kendi sesiyle tartışmaya başlamasının bir sonucunun da, bu tür alternatiflerin tartışmanın merkezine taşınması olacağını ümit edebiliriz.